

PIRIMQUL QODIROVNING " YULDUZLI TUNLAR "ASARI

Ergasheva Iroda Xayrullo qizi

Samarqand Davlat pedagogika instituti

Özbek tili va adabiyot yo'nalishi 3- bosqich talabasi

Usarova Laylo Ibragimovna

Ilmiy rahbar : Özbek tili va adabiyoti kafedrası o'qıtuvchısı

Annotatsiya: Ushbu maqola o'zbek yozuvchisi Pirimqul Qodirovning "Yulduzli tunlar" (1978–1979) tarixiy romanining syujet tarkibi, qahramonlar obrazlari, asosiy mavzu va g'oyalari, badiiy xususiyatlari, va o'zbek adabiyotidagi o'rnini batafsil tahlil qilishga bag'ishlangan. Asar Bobur hayotiga bag'ishlangan bo'lib, uning taxtga o'tirgandan to vafot etguniga qadar bo'lgan barcha janglari, qahramonliklari, yurgizgan siyosati hamda jasoratlari haqida to'liq ma'lumot beruvchi roman hisoblanganligi bois bu maqola ham ko'proq Bobur Mirzoning qahramonliklarini yoritgan .

Kalit so'zlar : Zahiriddin Muhammad Bobur, tarixiy roman, obraz , Boburnoma, Temuriylar sulolasi, vatanparvarlik, Boburiylar imperiyasi, syujet tahlili, qahramon obrazlari.

KIRISH

San'atning boshqa turlari kabi badiiy adabiyot ham hayotni undagi insonlarning ruhiy holati, o'y-fikrlarini aks ettiradi. Hayot hamisha insonlarning tirikchiligi, mehnat faoliyati, kurashi, his-tuyg'ulari, kechinmalaridan iborat. Adabiyotning tasvir mavzuyi, avvalambor, insondir. Inson tasviri yo'q, u ko'zda tutilmagan joyda badiiy adabiyot ham bo'lmaydi. Shunga ko'ra adabiyotshunoslik ilmida markaziy o'rinni egallovchi tushuncha ham obraz qahramon tushunchasidir. Obraz - timsol tushunchasining keng va tor ma'nolari mavjud. Keng ma'nodagi timsol tushunchasi ijodkorning fikr-tuyg'ulari singdirilgan hayot manzarasini anglatadi, tor ma'noda badiiy asarda aks ettirilgan inson siymosini ifodalaydi. Badiiy obraz esa voqelikni faqat san'atga xos usulda o'zlashtirib va o'zgartirib

xarakterlovchi estetik kategoriya. Shuningdek, badiiy asarda ijodiy qayta yaratilgan har qanday voqea ham obraz deb yuritiladi.

Tarixiy roman — badiiy adabiyotning muhim janrlaridan biri bo‘lib, unda voqealar real tarixiy davrda sodir bo‘ladi. Muallif tarixiy faktlarni, shaxslar va voqealarni asos qilib olib, ularni badiiy to‘qima (fiksiya) bilan boyitadi. Janrning asosiy maqsadi — o‘tmishdagi hayot ruhini, odat-urushlarni, ijtimoiy holatni realistik tasvirlash, lekin bu tasvir ko‘pincha muallifning badiiy talqini orqali beriladi.

"Yulduzli tunlar" — o'zbek yozuvchisi Pirimqul Qodirov qalamiga mansub tarixiy roman. Asarda Zahiriddin Muhammad Bobur hayoti haqida so'z yuritiladi. Muallif mazkur roman ustida o'n yil davomida ish olib borgan., „Yulduzli tunlar“ga „Boburnoma“ hamda „Humoyunnoma“ asarlari asos bo'lgan. Bu asar dunyoga mashhur o'zbek hukmdori, atoqli shoir, o'z davrining qomusiy bilimlari bilimdoni Zahiriddin Muhammad Bobur hayotiga bag'ishlangan asar bo'lib, zamonaviy o'zbek romanchiligining yetuk namunasi hisoblanadi. O'zbekiston Xalq yozuvchisi Pirimqul Qodirov ushbu roman o'zining talabalik yillaridagi Amir Temur va Bobur Mirzo shaxslariga ixlosmandligi hosilasi ekanini aytgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Pirimqul Qodirovning “Yulduzli tunlar” romani ikki qismdan iborat bo‘lib, birinchi qism Movarounnahr voqealariga, ikkinchi qism esa Afg‘oniston, Xurosan va Hindistondagi hodisalarga bag‘ishlangan. Roman syujeti Bobur shaxsiyati atrofida birlashgan holda, uning 12 yoshida taxtga o‘tirishidan boshlab, o‘limigacha bo‘lgan umr yo‘lini qamrab oladi. Asar Temuriylar sulolasining parchalanishi, ichki nizolar va Shayboniyxon bosqinlari fonida qurilgan .

Syujetning boshlanishi Boburning otasi Umorshayxning erta o‘limi va yosh mirzoning Andijonda taxtga o‘tirishi bilan bog‘liq. Bobur bobosi Amir Temurning imperiyasini tiklash maqsadida Samarqandni bir necha bor egallashga harakat qiladi, ammo ichki xiyonatlar va qarindoshlar o‘rtasidagi nizolar tufayli muvaffaqiyatga erisha olmaydi. Masalan, Ahmad Tanbalning opasi Xonzoda begimga uylanish taklifini rad etishi va uning tajovuzkorligiga qarshi chiqishi Boburning adolat va oila himoyasi tamoyillarini

ko'rsatadi. Roman qahramonlik mavzusini keng yoritadi: dehqonning o'g'li Tohir va uning do'stlari dushman bosqinini to'xtatish uchun Quvasoy ko'prigini tungi vaqtda buzib tashlaydi, bu orqali shahar qutqariladi va dushman tinchlik so'rab murojaat qiladi.

Boburning Samarqanddagi og'ir kasalligi paytida Xonzoda begim erkak kiyimida qurol olib, Andijonni himoya qilish uchun himoyachilarni to'playdi. Bu voqea opaning qahramonligini va oilaviy sadoqatini ta'kidlaydi. Syujetning dramatik cho'qqisi – Xonzoda begimning o'z baxtini qurbon qilib, Shayboniyxon bilan nikohlanishi: bu orqali u akasi Bobur va oilasini Samarqanddan xavfsiz chiqib ketishiga yordam beradi. Yosh Hurramshoh (Xonzoda begimning o'g'li, 10 yoshdan kichik) amakisi Boburni himoya qilish uchun jangga kirib, o'qdan halok bo'ladi, bu bolalik qahramonligining ramzi sifatida tasvirlangan.

Romanning ikkinchi qismida Bobur Hindistonga yo'l oladi va Panipot jangida g'alaba qozonib, Buyuk Mo'g'ullar imperiyasini barpo etadi. U yerda tinch davlat quradi, Afg'oniston va Hindiston o'rtasidagi chegaralarni mustahkamlaydi. Syujetning yakuni Boburning o'g'li Humoyunning og'ir kasalligini o'ziga o'tkazib, uni shifo topishiga sabab bo'lishi va o'zi vafot etishi bilan tugaydi. Bu voqealar orqali muallif feodal parchalanishning fojiaiy oqibatlarini, xalqning og'ir ahvolini va iTahlil natijasida shuni ko'rish mumkinki, "Yulduzli tunlar" romani tarixiy haqiqatni badiiy talqin qilishning yorqin namunasidir. Syujet orqali Temuriylar imperiyasining parchalanishi, ichki feodal nizolar va Shayboniyxon bosqinlarining fojiaiy oqibatlari ko'rsatiladi: Boburning Samarqandni egallash harakatlari, ko'priq buzilishi kabi qahramonlik epizodlari va Xonzoda begimning qurbonligi jamiyatdagi birliksizlik va xiyonatni ta'kidlaydi. Bobur Hindistonda imperiya barpo etishi bilan syujet muvaffaqiyatli yakunlanadi, ammo bu Vatan sog'inchi va oilaviy iztiroblar bilan to'ldirilgan.

Bobur garchi bobosi Amir Temur davlatini qayta birlashtirmagan bo'lsada Hindistonda tinch va osuda hayot tarzili davlatni tuzishga muvaffaq bo'ladi. Bu haqida ko'plab atoqli olimlar va yozuvchilar o'z fikrlarini bildirib o'tishgan: Rumer Goden: "Bobur bunyod etgan davlat garchi bobolariniki singari bepoyon mintaqalarga yoyilmagan bo'lsa-da, u o'z saltanatining sultoni, buyuk imperatori darajasiga ko'tarildi. O'z mulkida

boshqaruv tizimini mahkam tutib, uni mohirlik bilan idora qildi. Bu o'lkani 332 yil davomida mahorat bilan boshqargan buyuk sulolaga asos soldi".

Bobur obrazi orqali milliy qahramonlik, vatanparvarlik va insoniy fazilatlar ulug'lanadi: uning jismoniy va ma'naviy pishganligi, siyosiy strategiyasi va o'g'li uchun qurbon bo'lishi insoniy qadriyatlarning ramzi. Xonzoda begim va Hurramshoh obrazlari oilaviy sadoqat va yoshlik qahramonligini ifodalaydi, Tohir kabi xalq obrazlari esa oddiy odamlarning rolini ko'taradi. Asar feodal jamiyatning ijtimoiy ziddiyatlarini ochib, xalq taqdiriga e'tibor qaratadi: ichki feudlar va qonli urushlar tufayli imperiyaning qulashi va odamlarning azoblari real tasvirlangan. Ichki nizolarning imperiyani vayron qilishini real tasvirlaydi.

XULOSA

Adib asarning oxirini ham ta'sirli qahramonliklar bilan yakunlagan. Asarning oxirida Bobur o'g'li Humoyunni dardini o'ziga oladi va shu kundan boshlab Humoyun tuzala boshlaydi, ammo Boburning ahvoli kundan-kunga yomonlashib boradi. Ko'plab tabiblar Humoyunning dardiga davo topa olishmaydi va uning tuzlishi uchun eng qadrli narsa bag'ishlansagina dardiga davo topilishini takidlashganda, Bobur hech o'ylab o'tirmasdan o'glining dardini o'ziga oladi va mana shu kasallikdan vafot etadi.

REFERENCES

1. Sultonova O'g'ilshod (2020) "Ilm sarchashmalari", Urganch davlat universitetining ilmiy-metodik jurnali - Urganch, 2020-yil 8-son 190-193 betlar
2. Ko'chirma N. G'. Nizomiddinovning «Boburiylar davri Hindiston turkiy tili va adabiyoti» kitobidan olindi. - Toshkent, 2010, 46-48-betlar
3. "Yulduzli tunlar" "Sharq" nashriyoti-2016
4. 11- sinf adabiyoti 1- qism
5. www.ziyouz.com.kutubxonasi
6. <https://tafakkur.net>